

Seisukohad Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande kohta esitatud kooskõlastuste ja arvamuste osas

18.12.2025

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
1. Muinsuskaitseamet, 23.01.2025 nr nr 5-10/116-1	
Muinsuskaitseamet kooskõlastab oma pädevusvaldkonnast lähtudes Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruande.	KOOSKÕLASTATUD
2. Eesti Geoloogiateenistus, 29.01.2025 nr 13.3/25.154	
[kooskõlastusele eelnevat teksti ei ole kopeeritud] Eesti Geoloogiateenistus kooskõlastab Ida Viru maakonna Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande.	KOOSKÕLASTATUD
3. Maa- ja Ruumiamet, 05.02.2025 nr 6.2-2/6060	
Eriplaneeringu (edaspidi EP) koostamise eesmärgiks on välja selgitada tuuleparkide ja nende toimimiseks vajaliku taristu rajamiseks sobivad asukohad Alutaguse valla lääneosas, lähtudes seejuures planeeringualast ning võttes arvesse sotsiaalseid aspekte (sh kohalikud huvid), keskkonnamõju, majanduslikke ja tehnilisi võimalusi. Planeeringu alale jääb kraavkuivendusega Viilipoja/TTP-572 Tudulinna (maaparandussüsteem 1106070010010/ehitis 001) maaparandusehitis. Planeeringuga mõjutatud maaparandusehitis, mis jäävad planeeringualast väljapoole peavad planeeringu elluviimise järgselt vastama maaparandussüsteemi nõuetele (maaparandusseadus, edaspidi MaaParS § 5). Lisaks peab MaaParS § 47 järgi olema tagatud maaparandussüsteemi nõuetekohane toimimine.	VÕTAME TEADMISEKS
Arvestades eeltoodut ning lähtudes Osühing Alkranel (registrikood 10607878) poolt koostatud keskkonnamõju strateegilise hindamise eelnõus „Alutaguse valla eriplaneeringu asukoha eelvaliku keskkonnamõju strateegiline hindamine I etapi aruande eelnõu“ ja AB Artes Terrae OÜ (registrikood 12978320) poolt koostatud Alutaguse valla tuuleparkide asukoha eelvaliku eelnõu „Alutaguse valla eriplaneering, asukoha eelvalik“ (töö nr 21079ÜP3) toodust kooskõlastab MaRu Ida-Viru maakonnas Alutaguse vallas kavandatava tuulepargi EP asukoha eelvaliku ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõu.	KOOSKÕLASTATUD
4. Politsei- ja Piirivalveamet, 10.02.2025 nr 2.1-3/1839-2	

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) on Teie taotluse Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande esitamine kooskõlastamiseks läbi vaadanud ja analüüsinud selle mõju meie teenustele. PPA ei sea eritingimusi selle eriplaneeringu koostamiseks.</p> <p>Kui teil on täiendavaid küsimusi või vajate lisateavet, võite meiega kirja jaluses olevatel kontaktidel julgelt ühendust võtta.</p>	KOOSKÕLASTATUD
5. Kaitseministeerium, 10.02.2025 nr 12-1/25/21-2	
Kaitseministeeriumi hinnangul ei avalda eelvaliku alale tuulepargi püstitamine negatiivset mõju riigikaitsele ehitistele. Kaitseministeerium kooskõlastab tuuleenergeetika eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande.	KOOSKÕLASTATUD
6. Terviseamet, 11.02.2025 nr 9.3-4/25/323-2	
[kooskõlastamisele eelnevat teksti ei ole siia kopeeritud] Amet on tutvunud esitatud planeeringumaterjalidega ning kooskõlastab Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruande.	KOOSKÕLASTATUD
<p>Täiendavalt annab amet järgmised soovitusel:</p> <p>* Lisaks tuulikute tekitavale mürale tuleb arvesse võtta ka tuulepargiga seotud seadmeid, näiteks alajaamade trafosid ja muid lisaseadmeid. Need komponendid võivad tekitada eelkõige tonaalset müra ja neid tuleb hinnata koos tuuliku müraga.</p>	Lisatud tingimus: Tuulepargi ehitusprojekti koostamise käigus, kui on selgunud täpne tuulikute mudel ning paigas ka alajaamade tehnilised lahendused, tuleb teostada uus müra leviku modelleerimine. Lisaks tuulikute tekitavale mürale tuleb arvesse võtta ka tuulepargiga seotud seadmeid, näiteks alajaamade trafosid ja muid lisaseadmeid. Need komponendid võivad tekitada eelkõige tonaalset müra ja neid tuleb hinnata koos tuuliku müraga.
* Arvestada sotsiaalministri 06.05.2002 määrusega nr 75 „Ultra- ja infraheli helirõhutasemete piirväärtused ning ultra- ja infraheli helirõhutasemete mõõtmine“.	Teadmiseks võetud.
* Teostada tuulikute käivitumisjärgselt kontrollmõõtmisi, et võrrelda müra modelleerimise tulemusi tegeliku müratasemega maksimaalse võimsusega töötamise ajal.	Lisatud tingimus: Teostada tuulikute käivitumisjärgselt kontrollmõõtmised vähemalt ühel korral peale kogu tuulepargi tööle hakkamist majapidamiste juures, kus käesoleva planeeringu KSH raames tehtud müra modelleerimise alusel võib esineda võrreldes teiste majapidamistega kõrgem müratase (Kingu, Kõrgenõmme, Metsa, Oja, Oksaaugu ja Tammeheinamaa maaüksustel), et võrrelda müra modelleerimise tulemusi

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
	tegeliku müratasemega maksimaalse võimsusega (s.t kui kogu tuulepark on välja ehitatud ja kõik tuulikud töös) töötamise ajal. Mõõta ka madalsageduslikku ja infraheli.
7. Kliimaministeerium, 10.02.2025 nr 7-15/25/196-2	
Kliimaministeerium kooskõlastab nimetatud otsuse eelnõu ja KSH aruande, kui arvestatakse järgmiste märkustega.	
1. KSH aruande peatükis 3.1.8 „Mõju pinnasele, sh maavaravarudele, väärtuslikule põllumajandusmaale“ (lk 177) on märgitud: „Maardlatest ainsana ulatub planeeringuala kirdeserva Eesti põlevkivi maardla Peipsi uuringuvälja 13. plokk (Maa-ameti kaardirakendus, 2022). 13. plokis on põlevkivivaru arvele võetud passiivse reservvaruna“ (samuti kokkuvõtte peatükis lk 231). Tuulepargi asukoha eelvaliku põhijoonisel (06.12.2024) näidatud planeeringualale maardla piir ei ulatu (jääb planeeringualast väljapoole). Seega palume viidatud lauset täpsustada vastavalt.	KSH aruande sõnastust täpsustati.
2. Juhime tähelepanu järgnevale. Levinud on, et tuulikutes kasutatakse isolaatorina SF6 ehk väävel heksafloriidi, mis on väga tugeva toimega kasvuhoonegaas. Võimalusel palume kliimavaldkonnast tulenevalt aruandes käsitleda, millist tehnoloogilist lahendust on isolaatorina plaanis tuulikutes kasutada ning kui see on SF6, siis hinnata selle lekkevõimalusi.	KSH aruannet täiendati. Selgituseks: tuulikutes SF6 gaasi sisaldav mehhanism paikneb realselt topelt kesta sees. Seega ka võimaliku avariolukorra puhul on keskkonda lekkimise tõenäosus väga madal. Normaalselt mittetöötavad seadmed või nende osad vahetatakse vajadusel välja ja käideldakse nõuete kohaselt.
8. Maa- ja Ruumiamet, 12.02.2025	
Alutaguse Vallavalitsus esitas Maa- ja Ruumiametile 13.01.2025 kirjaga nr 7-6/5-1 planeerimiseseaduse § 105 alusel arvamus avaldamiseks Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruande. Lähtudes haldusmenetluse seaduse § 41 ja arvestades täiendavate asjaolude uurimise vajadust anname teada, et anname enda arvamus hiljemalt 05.03.2025.	Viidatud kiri allpool.
9. Päästeamet, 13.02.2025 nr 7.2-3.3/272-1	
Päästeameti Ida päästekeskus kooskõlastab tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande.	KOOSKÕLASTATUD
10. Keskkonnaamet, 13.02.2025 nr 6-5/25/763-2	
Keskkonnaamet jättis 20.02.2023 kirjaga nr 6-5/23/1497-3 EP ja KSH aruande kooskõlastamata, esitades oma pädevusvaldkonnast lähtuvalt märkused, mille alusel	

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>palusime dokumente täiendada ning materjalid esitada uuesti kooskõlastamiseks. Materjalid vajasisid Keskkonnaameti hinnangul olulisel määral täiendamist (samuti ei olnud välistatud negatiivse mõju esinemine Natura 2000 kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele). Keskkonnaamet esitas täiendavalt 20.12.2023 kirjaga nr 6-5/23/1497-5 täpsustava seisukoha valla vastustele ja selgitustele Keskkonnaameti 20.02.2023 kirjas esitatud märkustele.</p>	
<p>Võrreldes algse planeeringulahendusega on alasid vähendatud (15 770 hektarilt 4788 hektarini) ning algsest kaheksast tuulepargi eelvalikualast on menetluses vaid eelvalikuala nr 1, mille ulatust on samuti korrigeeritud (vastused eelnevalt esitatud märkustele on esitatud planeeringu lisas 12). Keskkonnaameti hinnangul on Alutaguse valla EP asukoha eelvaliku etapi seletuskirja ja KSH esimese etapi aruannet vastavalt esitatud märkustele osaliselt täiendatud, kuid jätkuvalt on olulistel teemadel märkusi, mida peame vajalikuks materjalides käsitleda.</p>	<p>Lisame, et lõpliku, korrigeeritud piirides ala nr 1 pindala on 203 ha.</p>
<p>Esimest korda kooskõlastamisele saadetud EP otsuse eelnõus ja KSH aruandes (23.01.2023 kiri nr 6-5/23/1497-2) oli tuginetud sellele, et asukoha eelvalikule järgneb detailse lahenduse planeerimismenetlus. Vahepealsel ajal toimunud seadusemuudatuse valguses, millega kehtestati PlanS-i § 951 võimalusega kehtestada EP projekteerimistingimuste andmist välistavate tegurite puudumisel asukoha eelvaliku alusel ning anda EP asukoha eelvaliku otsusega tingimused projekteerimistingimuste andmiseks, on kohalik omavalitsus soovinud minna võimalusel seda teed. Eelnevast tingituna on ka EP ja KSH materjalide sisuosa pärast esimest kooskõlastamiseks esitamist märkimisväärselt muudetud.</p>	
<p>Keskkonnaamet, olles EP materjalidega tutvunud, jätab EP asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande kooskõlastamata ning esitab oma pädevusvaldkonnast tulenevalt järgmised märkused, mille alusel palume dokumente täiendada ja esitada need uuesti kooskõlastamiseks. Ühtlasi selgitame, et Keskkonnaamet ei saa anda kooskõlastust planeeringule, kui KSH aruandes sisalduvad hinnangud ei ole piisavad ja objektiivsed. KSH-st tulenevad järeldused võivad aruande korrigeerimisel muutuda ja seetõttu võib muutuda ka planeeringulahendus. Seega ei saa anda kooskõlastust planeeringule, mis ei pruugi olla veel vastuvõtmiseks valmis.</p>	
<p>Leiame, et peamiseks asjaoluks, mis ei võimalda meil esitatud EP asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH aruannet kooskõlastada, on KSH-s esitatud järeldused seoses väike-konnakotka Tagajõe püsielupaigaga. KSH aruandes on järeldatud, et leevendusmeetmeid</p>	<p>KSH aruannet on täiendatud nii selles osas, milline on punktvaatluste alusel väike-konnakotka tuulikutega kokkupõrkemäär (Bandi mudeli arvutused on uuendatud ja</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>rakendades on ohutu paigaldada tuulikud Tagajõe väike-konnakotka poolt asustamata pesast 645 m kaugusele (laba tipust, KSH lk 90). KSH raames liigiekspertide poolt koostatud eksperthinnangus on järeldatud, et alla 1 km ulatusega puhvrit ei saa mingil juhul pidada põhjendatuks ja ohutuks. Eksperthinnangus on Tagajõe pesapaiga taasasustamise tõenäosust hinnatud kavandatava tuulepargi eluaja jooksul väga kõrgeks. Me ei saa nõustuda KSH aruande lk 84–86 tabelis 3.10 antud hinnanguga, et 600 m ulatusega puhver ning tuulikute automaatsed pidurdus- ja seiresüsteemid garanteerivad Tagajõe püsielupaiga säilimise heakvaliteedilise elupaigana ning tagavad elupaiga taasasustamise korral väike-konnakotka ohutuse (või võimaldavad tuulepargi normaalset töörežiimi).</p>	<p>korrigeeritud) ning lisatud on ka infot kaamerasüsteemide ning nende abil tuulikute pöörlemise pidurdamise süsteemide osas. Samuti viidi 2025. a läbi väike-konnakotka seire piirkonnas, millest selgus, et ka 2025. a ei asutanud väike-konnakotkas Tagajõe pesapaika, vaid oli rajanud uue pesa (andmed esitatud ka EELISesse ja leiukoht registreeritud KR koodiga KLO9137754). Antud pesakoht jääb lähimas punktis lõpliku tuuleala piirist enam kui 1600 m kaugusele. Kui 2024. a pesitses Tagajõe väike-konnakotka püsielupaiga kotkapesas hiireviude paar, siis 2025. a oli Tagajõe pesakoht täielikult asustamata.</p>
<p>Väike-konnakotka kodupiirkonnad on teiste liikidega võrreldes väikesed ja linnud liiguvad väga tihedalt pesa lähistel 1 km raadiuses, seda näitavad nii Sahargu pesa kui ka teiste GPS saatjatega lindude andmed. Ning seda ka metsamaa kõlvikul. Meil puudub veendumus, et pesa asustamise korral suudaks automaatne linnu tuvastamise ja tuuliku peatamise süsteem tagada linnu turvalisuse, sest distants pesa ja tuuliku vahel on lühike ning aeg reageerimiseks napp. Kui on teada praktikas tõestatud näiteid, et kaamerasüsteemidega varustatud tuulikutele on nii lühikesel distantsil röövlindude pesadest lindude ohutus tagatud, siis palume need esitada. Vastasel juhul ei ole lindude turvalisuse tõttu positsioonidele 8, 9 ja 10 tuuliku rajamine realistlik või tuleb rakendada niivõrd rangeid meetmeid, mis võivad tõsiselt mõjutada tuulikute tööd.</p>	<p>Üheks võimalikuks tuulikute automaatse pidurdamise süsteemi pakkujaks on Saksa ettevõtte ProTecBird, kelle AVES Wind ACS süsteem on tuuleparkides lindude kokkupõrkeohu ennetamiseks loodud kaamera- ja tehisintellekti platvorm. Sõltuvalt kaamerate vaatenurga sätetest tuvastab süsteem väike-konnakotka suurusega linnu 750 m kuni 1850 m kauguselt (enamlevinud 30-kraadise vaatenurga korral 925 m kauguselt). Steinkamp <i>et al</i> (2024), kelle andmete kohaselt tõuseb kokkupõrkerisk, kui rootori pöörlemise kiirus ületab 2,5 rpm. Seega, kui pidurdada rootori pöörlemiskiirus alla 2,5 rpm (Saksamaal on soovituslik arvestuslik pöörlemiskiirus, milleni rootor pidurdada 2,0 rpm), siis kokkupõrkerisk väheneb oluliselt. Arvutuslikult on AVES Wind ACS süsteemi reageerimiskaugus, kus jõutakse tuuliku labade pöörlemine pidurada 2 rpm-ini väike-konnakotka puhul aeglasema pidurduskiirusega Nordex N175 tuulikumudeli kasutamisel tuulekiiruse 2-4 m/s korral 435,6 m, tuulekiiruse 4-6 m/s korral 480,1 m ja tuulekiiruse 6-8 m/s korral 658,1 m. Võrdluseks kiirema pidurdamissüsteemiga Vestas V172 tuulikumudeli korral oleks reageerimiskaugus tuulekiiruse 6-8 m/s korral sarnane Nordex N175 reageerimiskaugusele tuulekiiruse 4-6 m/s juures. Kui arvestada, et kokkupõrkerisk on oluliselt vähendatud ka juba, kui pidurdada rootori</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
	<p>pöörlemiskiirus alla 2,5 rpm ja tingimata ei pea jõudma vähendada pöörlemiskiirust vähendada 2 rpm-ini, nagu arvutustes kasutatud, siis on reageerimiskaugus veelgi väiksem. Seega, ProTecBird AVES Wind ACS süsteem jõuab reageerida tuuliku pidurdamiseks ka juhul kui lähimast tuulikust 645 m kaugusel asuv Tagajõe püsielupaiga pesa taasasustatakse ja väike-konnakotkas pesast otse tuuliku suunas liikuma hakkab.</p>
<p>Teiseks puuduvad EP asukoha eelvaliku otsuse eelnõus ja seletuskirjas 2 kaalutlused, mille alusel otsustaja on jõudnud järeldusele, et EP on võimalik kehtestada asukoha eelvaliku alusel. Plans § 951 lõikest 13 tulenevalt peavad projekteerimistingimuste andmise aluseks olevad tingimused sisalduma asukoha eelvaliku otsuses. Otsus peab haldusaktina olema õiguspärane haldusmenetluse seaduse (HMS) § 54 alusel ehk antud pädeva haldusorgani poolt andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas, proportsionaalne, kaalutusvigadeta ning vastama vorminõuetele.</p>	<p>Planeeringu seletuskirja ptk 1 täiendati ning sinna lisati kaalutlused, mille alusel on planeeringut võimalik kehtestada eelvaliku otsuse alusel. Planeeringus on esitatud projekteerimistingimute aluseks olevad tingimused piisava täpsusega ning esitatud lahendus on elluviidav.</p>
<p>Projekteerimistingimuste andmise aluseks olevad tingimused sisalduvad küll EP seletuskirja punktis 3.3, kuid puudub hinnang nende piisavusele EP kehtestamiseks asukoha eelvaliku alusel. Hetkel võib jääda otsuse eelnõust ebaselgeks, kas EP seletuskirjas toodud tingimused on tuulepargi ehitaja jaoks kohustuslikud, kuigi seda võib eeldada. Juhul kui haldusakti motivatsioon on ebaproportsionaalselt mahukas, võib selle küll esitada seletuskirjas, kuid diskretsiooniotsuse põhikaalutlused, miks eelistati üht lahendust teisele, ei saa reeglina sisalduda üheski varasemas dokumendis, vaid peaksid sisalduma haldusaktis endas. HMS § 55 lg 1 kohaselt peab haldusakt olema selge ning üheselt mõistetav. Selgeks ja üheselt mõistetavaks regulatsiooniks ei saa meie hinnangul pidada seda, kui projekteerimistingimuste andmise aluseks olevad tingimused on küll toodud EP seletuskirjas, kuid nende olemasolule ei ole EP kehtestamise otsuse eelnõus isegi viidatud ning puudub põhjendus, kas kõik detailsest lahendusest loobumise tingimused on täidetud. Selguse huvides soovime otsuse põhjendavat osa alapealkirju kasutades liigendada nii, et oleks eristatav EP menetluskäik ja menetluse tulemusena selgunud vähendatud planeeringuala asukoha eelvaliku alusel kehtestamise kaalutus.</p>	<p>Selgitame, et planeeringulahendus on kujunenud protsessi käigus, kus 15 770 ha suurusest eelvalikualast on jäänud järele 203 ha mille on määratud 10-ne elektrituuliku jaoks minimaalse nihutamisruumiga hoonestusalad. Eriplaneeringu seletuskirjas ptk 3.1 on esitatud eelvalikuala tekkelugu, mis näitab kuidas väga suurelt üldistusastmelt on protsessi käigus jõutud ühe selgelt piiritletud tuulepargi kavandamiseni. Keskkonnamõjud on hinnatud seda konkreetset lahendust arvestades ja seega on planeeringulahendus esitatud detailsuses, mis võimaldab väljastada projekteerimistingimusi ning selle kehtestamine eelvaliku otsuse alusel on põhjendatud.</p>
<p>Lisaks märgime, et EP kehtestamise otsustuse õigusliku alusena toodud PlanS § 109 reguleerib kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse ja keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruande vastuvõtmist. Meile</p>	<p>Haldusakti eelnõu korrigeeriti.</p>

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
arusaadavalt soovitakse EP kehtestada asukoha eelvaliku alusel, mistõttu kehtestamise õigusliku alusena on haldusakti otsustuses vajalik viidata ka PlanS § 951 lõikele 1.	
Haldusakti, milles puuduvad piisavad kaalutlused, mis võimaldaks jõuda järeldusele, et see on õiguspärane, ei ole võimalik kooskõlastada, sest pole võimalik veenduda ka meie pädevusvaldkonda puudutava osa õiguspäraste kaalutluste olemasolus.	Haldusakti eelnõud täiendati.
Lisaks esitame täiendavad tähelepanekud ja märkused EP seletuskirja ja KSH aruande kohta. Palume dokumente ka nende alusel täiendada või esitada selgitused. 1. KSH aruanne annab ülevaate nii esialgsetest eelvalikualade kujunemisest ja nendega seotud hinnangutest kui ka põhjaliku hinnangu lõplikult valikusse jäänud eelvalikuala nr 1 arendamisega kaasnevate mõjude kohta. Keskkonnaamet ei nõustu kõigi KSH-s aluseks võetud eeldustega, mille alusel on näiteks moodustatud esialgsed eelvalikualad (KSH aruande tabel 1.1 (al lk 14)) ning neid puudutavate vastustega märkustele (st eelkõige tuulikute müratasemete ja linnustikule avalduva mõju seostamine). Käesolevas seisukohas me neile küsimustele täiendavalt tähelepanu ei pööra, vaid esitame seisukohad, mis seostuvad kooskõlastamiseks esitatud lõpliku planeeringulahendusega.	Võetakse teadmiseks.
1.1. KSH aruanne lk 14–15 (tabel 1.1). Kuigi tänaseks on valikusse jäänud ainult eelvalikuala nr 1, on müranormidest lähtuv liikide tsoonide määramine alade eelvalikul (väike-konnakotkas, kanakull, karvasjalg-kakk, laanerähn, händkakk, hiireviu, laanepüü, roo-loorkull, rüüt, suur- ja väikekoovitaja, teder, punajalg-tildes, väike-kärbsenäpp, värbkakk, sookurg) midagi, millega ei saa nõustuda, sest eeldab, et linnud reageerivad eelkõige helidele. Müranormidest lähtuvad liikide tsoonide määramise teemat on eelnevate kooskõlastusringide jooksul juba arutatud/selgitatud. Kordame, et oleme jätkuvalt seisukohal, et müranormid ei ole lindude tsoonide määramisel mõistlik lähenemine, sest mitmed röövlinnud ei hooli mürast ehk lendavad mürale vaatamata tuulikute vahel ja on seetõttu ohus. Kotkad on väga liikuvad ja ei ole põhjust arvata, et nad müra tõttu tuuleparki vältima hakkavad – kui see nii oleks, ei oleks kusagil maailmas röövlindude hukkumine tuuleparkides probleem. Ometigi on see probleem. Seetõttu saab müranorm olla ainult täiendav tsoonide määramise abivahend, sellest olulisem on elupaiga kasutus. Kanaliste puhul on müranormidega arvestamine siiski mõistlik, sest nende müratundlikkus on teada.	Selgitame, et müraga arvestati esialgsete eelvalikualade määramisel, seega müra oligi esmase analüüsi üks abivahendeid. Lõplikul jäi sõelale ainult eelvalikuala nr 1, mille pindala samuti KSH koostamise käigus oluliselt vähendati lähtuvalt linnustiku uuringute ja nahkhiirte uuringu tulemustest. Seega ei olnud müra üheks ja määravaks kriteeriumiks eelvalikuala lõplikus kujunemises, vaid see oli abivahend esmaste eelvalikualade valimisel.
2. KSH aruanne lk 51. Kirjas on: Liik [teder] kuulub III kaitsekategooriasse ning arvukust hinnatakse stabiilseks (4000-5000 paari) (Elts et al, 2019)... Elts et al. (2019) andmetel on	KSH vastav osa on korrigeeritud.

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
teder siiski langeva arvukusega liik: pikaajaline trend on tugevalt langev (üle 50%), lühiajaline mõõdukalt langev (20–50%). Palume parandada.	
3. KSH aruanne lk 51. Kirjas on: Laanepüü arvukus on aastatel 1983-2018 olnud mõõdukas langustrendis, kelle arvukuseks hinnatakse 20000-25000 paari. Elts et al. (2019) andmetel on laanepüü pikaajaline (1980–2017) trend tugevalt langev (üle 50%), lühiajaline mõõdukalt langev (20–50%). Soovitame tugineda Elts et al. (2019) andmetele (juhtisime sellele tähelepanu ka eelmine kord KSH-d kommenteerides).	KSH vastav osa korrigeeritud.
4. KSH aruanne lk 67. Kirjas on: Punktvaatluste metoodika detailne kirjeldus on esitatud dokumendis: Scottish Natural Heritage, 2017: Recommended bird survey methods to inform impact assessment of onshore wind farms: Vantage Point Counts). Vastavat metoodikat on Eestis kasutamiseks mõnevõrra kohendatud (Eesti Ornitoloogiaühing ja Kotkaklubi, 2022). Nii KSH-s kui ka linnustiku-uuringu aruandes tuleb täpsustada, kes tegi(d) välitööd – see on oluline metoodiline töö.	Välitööd ehk visuaalvaatlused kindelpunktidest ja hilisema andmeanalüüsi ning hukkumisiski modelleerimise viis läbi ornitoloog Mati Kose (OÜ Naturum).
5. KSH aruanne lk 68 (joonis 3.7). Joonisel ei ole kujutatud punktvaatluste asukohti. Palume need joonisele lisada. Nt lk 71 on viidatud: Idapiirkonnas, vaatluspunkti 3 kõrval oli nii isas kui emaslindude kohtamine eriti sage ning päädis emaslinnu liikumiste ja käitumise alusel edukalt koorunud, 6-munalise kurnaga pesa leidmisega arendusala servas. Joonisel ei ole vaatluspunkte kujutatud, mistõttu võib vaid aimata, millisest punktist on jutt. Joonisel 3.12 (lk 94) on vaatluspunktid olemas, palume need lisada ka joonisele 3.7.	Joonis uuendatud (peale aruande täiendamist/muutmist on joonise uus number KSH aruandes 3.5.).
6. KSH aruanne lk 70. Kirjas on: Samuti kohati toitelenul Tagajõe luha idaosa ja sealsete väikesoode piirkonnas. Ilmselt on silmas peetud kaljukotka lende, mitte toitelenul olevat idaosa? Palume sõnastust parandada.	KSH aruandes lause korrigeeritud: <i>Samuti kohati kaljukotkast toitelenul Tagajõe luha idaosas ja sealsete väikesoode piirkonnas.</i>
7. KSH aruanne lk 71. Kirjas on: Kanalistest oli arendusala valguspunktides ja nende ümbruses ilma spetsiaalseid loendusigi tegemata sagedasim kanaline metsis. Mida on silmas peetud valguspunktide all? Valupunkt? Vaatluspunkt? Palume parandada.	Tegemist oli trükiveaga. Mõeldud on „vaatluspunkt“. KSH aruandes parandatud.
8. KSH aruanne lk 73 (tabel 3.8). Kirjas on: Alljärgnevalt on esitatud esialgse eelvalikuala piirides ja esialgu kavandatud tuulikute arvu (14) juures eri linnuliikide hukkumisriski arvutamise tulemused (Tabel 3.8). KSH aruande lk 95 on samuti hukkumisriski tabel (3.14), mis arvestab 10 tuulikuga, mistõttu on tabeli 3.8 14-ne tuulikuga arvutus konservatiivsem (lindudele soodsam lähenemine). Kuna hetkel on alale nr 1 planeerimisel kümme tuulikut, tundub tabel 3.8 liigne (tekitab segadust). Kui tabel 3.8 on siiski oluline, tuleb selle vajadust selgitada Kõrvalmärkus: eestikeelses tabelis oleks ilus kümnendmurrus punkti asemel	Seoses sellega, et OÜ Naturum uuendas oma aruandes Bandi mudeli hukkumisriski arvutused lähtuvalt uuendatud Bandi mudeli metoodikast, on KSH aruandes algselt olnud tabel 3.8 uuendatud (uuendatud KSH aruandes on tabeli number 3.5) ning algne KSH aruande tabel 3.14. eemaldatud.

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>kasutada koma. Tabeli jaluses ei ole selgitatud, mida tähistab veerg H kokku. Miks on veerus % Popul esimese kolme liigi väärtus poolpaksus kirjas? Tabelist ei selgu, kuidas hukkumisriski suhtuda – mis on kõrged väärtused ja mis mitte.</p>	<p>Algselt arvutati OÜ Naturum uuringus hukkumisrisk vastava Band (2007) meetodika alusel (Band, Madders; Whitefield, 2007, Scottish Natural Heritage, 2000).</p> <p>Lõplikus linnustiku uuringu aruandes arvutati kokkupõrkerisk ümber kasutades uuendatud Band mudelit (Band, W. 2024. Using a collision risk model to assess bird collision risks for onshore wind farms. NatureScot Research Report 909; leitav: NatureScot Research Report 909 - Using a collision risk model to assess bird collision risks for onshore wind farms NatureScot).</p> <p>Uuendatud KSH aruande tabelis 3.5 on esitatud liikide kaupa kokkupõrkemäär (is/a) nii 14 tuuliku kui ka 10 tuuliku osas. Mõlema tuuliku arvu näitamise põhjus on selles, et kokkupõrkeriskide hindamise aluseks olevad punktvaatlused tehti ja vaatluspunktid valiti lähtuvalt algsest eelvalikuala nr 1 pindalast ja kavast planeerida 14 tuulikut. Eelvalikuala pindala vähenes osalt nahkhiirte uuringu tulemusel, kuid osalt ka linnustiku punktvaatluste uuringu tulemustest lähtuvalt. Seega on näidatud nii 14 tuulikuga arvutatud kokkupõrkemäär, kui ka vähendatud tuulikute arvuga kokkupõrkemäär, et illustreerida, kui palju arvutuslikult rakendatav leevendusmeede (ala pindala vähendamine) liikide kokkupõrkemäära vähendab.</p>
<p>9. KSH aruanne lk 73 (tabel 3.8), lk 95 (tabel 3.14) ning KSH aruande lisas 9 – OÜ Naturum uuring lk 34 (tabel 12) on toodud näitaja % Popul (hukkumise osakaal haude- või läbirände asurkonna arvukusest). Paraku pole täpsustatud, mida on asurkonna arvukusena silmas peetud või mis andmetele on selle arvutuse tegemisel tuginetud. Palume täpsustada.</p>	<p>Nii täiendatud OÜ Naturum uuringu aruandes, kui ka KSH aruandes on lisatud täpsustus, et asurkonna arvukuse andmed põhinevad Elts jt (2019) tööl “Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017”. Arvestatud on Elts jt (2019) minimaalse arvukuse hinnangu näitajaga.</p>
<p>10. KSH aruanne lk 91. Kirjas on: Perioodi 03.08.2023 kuni 21.09.2023 jooksul mõõdeti Sahar F osas kokku Alutaguse valla piires 7053 GPS punkti, millest lennupunktid (kiirus alates 5 km/h) oli 919 punkti. Lõplikusse tuulealasse sisse jäi 9 mõõdetud GPS punkti, millest omakorda 5 punkti olid lennupunktid (kiirus alates 5 km/h). Nimetatud 5-st lennupunktist olid kõrguslikult riskitsoonis (kõrgus maapinnast 80-280 m) 2 punkti ehk</p>	<p>0,22% kõikidest lennupunktidest on korrektne, kuna tegu on lennupunktide osakaaluga antud juhul. Kokku oli Sahar F lennupunkte 919 (kiirus üle 5 km/h) ja lennupunktidest tuulealal sees oli riskikõrgusel 2 punkti. Seega arvutuskäik on järgmine $2 \times 100 / 919 = 200 / 919 = 0,22\%$.</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>0,22% kõikidest Sahar F lennupunktidest. Kiire arvutus näitab, et riskitsoonis oli 0,28% Sahar F lennupunktidest. Ilmselt on tegu näpuveaga. Palume parandada.</p>	<p>Ilmselt olete arvutanud 0,28% välja tuues mitte lennupunktide kaudu, vaid üleüldse kõikide Sahar F mõõdetud GPS punktide kaudu (7053 punkti). Kuid ka siis ei ole 0,28% õige tulemus, vaid õige tulemus oleks 0,028%. See avalduks $2 \times 100 / 7053 = 0,028\%$. Või kui võtta kõik lõplikus tuulealas olnud punktide arv (9 punkti), siis avalduks see $9 \times 100 / 7053 = 0,13\%$.</p>
<p>11. KSH aruanne lk 91 (tabel 3.13). Ei ole aru saada, miks on tabelis kaks rida. Eelnevas lauses on mainitud: Alljärgnevas tabelis on esitatud täpsustatud väike-konnakotka kokkupõrkeriski hinnang Bandi mudeli alusel (Tabel 3.13), kuid ei ole üheselt aru saada, kumb on Bandi mudeli arvutus ja kumb täpsustus. Palume seda tabeli pealkirjas selgitada (lähtuda tuleb põhimõttest, et tabelid-joonised peavad olema mõistetavad tekstist selgitusi otsimata). Samuti tuleb täpsustada, millisest allikast võeti väike-konnakotka asurkonna arvukus – ilmselt Elts et al. (2019), kuid et seal on arvukuseks hinnatud 500–600 paari, siis on vaja lisada, milline oli arvutuses kasutatud arvukushinnang.</p>	<p>Selgitame, et algses tabelis 3.13 oli ülemisel real kokkupõrgete arv ilma kaamerasüsteeme kasutamata tuulikuga kokkupõrke vältimismäära arvestades arvutatud (vältimismäär 0,95 ehk 95%) ja alumisel real kaamerasüsteemidega arvestades (vältimismäär 0,995 ehk 99,5%). Vastav allmärkus oli antud tabeli alla lisatud. Tulenevalt sellest, et OÜ Naturum linnustiku uuringus arvutati kokkupõrkeriskid ümber lähtuvalt uuendatud Band (2024) mudelist ja sh parandati arvutuslikud eksimused, siis on algne tabel 3.13 KSH aruandes samuti uuendatud (uus tabeli nr on 3.10). Tabeli pealkirjas on välja toodud, et kasutatud on kokkupõrke vältimise määr (A, %; 95% ilma kaamerasüsteeme ja tuuliku automaatset peatamist rakendamata; 99,5% automaatset peatamissüsteemi rakendades). Uuendatud tabelis on loobutud eraldi asurkonna arvukuse väljatoomisest. Bandi mudeli kohane tuulikute kokkupõrkemäär GPS andmetel põhinevat riskitsooni lendude osakaalu arvestades on ilma kaamerasüsteeme arvestamata 0,0011 is/a (mis matemaatiliselt tähendab tõenäosust, et toimub üks kokkupõrge 909 aasta jooksul) ning kaamerasüsteeme ja tuulikute rootori pöörlemise pidurdamist rakendades on kokkupõrkemäär 0,0001 is/a (ehk tõenäosus, et üks kokkupõrge toimub kord 10 000 aasta jooksul).</p>
<p>12. KSH aruanne lk 95–96 (tabel 3.14). Tabel tugineb ainult vaatluspunkt (VP) 1 andmetele, kuigi eelvalikualaga kattuvad osaliselt ka VP2 ja VP3 vaatlustsoonid. Teoreetiliselt võib VP1</p>	<p>Täiendatud KSH aruandes on arvutustes kasutatud kõigi vaatluspunktide andmeid. Varasemalt ainult VP1</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>katta eelvalikuala, kuid seda eeldusel, et nähtavus punktist oli tõesti igasse suunda vähemalt 2 km: arvestades maastikku ei ole usutav, et VP1 annaks hea ülevaate tuulikute 5, 6, 9, ja 10 ümbruses toimuvast – tõenäosus linde mitte märgata on suur, järelkult suureneb ka tõenäosus riske alahinnata. Ühe vaatluspunkti andmete kasutamine tuleb kõne alla, kui ala on lage ja vaatluspunkt asub keset ala. VP-de andmeid on võimalik selekteerida, kui vaatlustel on kaardistatud lindude lennutrajektorid: nt kui VP2-s nähtud lendudest on selgelt eristatud need, mis kulgesid lääne- ja põhjakaare vahel (ehk eelvalikuala suunal), on võimalik neid arvestada, ülejäänuid mõjuval põhjusel eirata. Kuid ka selline vaatluste selekteerimine on riskantne, sest punktvaatluste mõte on saada aimu lindude liikumistest piirkonnas, mitte ainult vahetult eelvaliku ala kohal. Näiteks võivad röövlinnud ekselda suurel alal, ühes punktis ei pruugi neid näha, küll aga veidi eemal. Seega oleks näiteks pelgalt ühe vaatluspunkti andmetest väär järeldada, et röövlinnud piirkonda ei kasuta. OÜ Naturum linnu-uuringu aruande tabelist 2 (Muraka raba kahvajad) selgub, et VP1-s loendati aasta jooksul 140 lindu, VP2-s 384 lindu ja VP3-s 108 lindu, tabelist 3 (Muraka raba hanelised) vastavalt 293, 869 ja 679 lindu, tabelis 4 (toonekurelised, kurelised ja kaurid) vastavalt 16, 5 ja 1 lindu, tabelis 5 (röövlinnud) vastavalt 67, 159 ja 69 lindu. Sellest nähtub, et VP1-s loendati linde vähem kui VP2-s.</p> <p>Keskkonnaamet ei nõustu vaid VP1 andmete kasutamisega – see on metoodiliselt väär ja alahindab võimalikku riski lindudele. OÜ Naturum lindude hukkumiskiriski hinnangud tuginevad kogu loendusala andmestikule, sh ka Natura asjakohase hindamise järeldus Muraka linnualale. Seega on vaja selgust, milliste VP-de andmeid millistes arvutustes kasutati ja selgelt põhjendada, miks osaline loendusandmete kasutamine on õigustatud (vt ka kommunitaare OÜ Naturum hukkumiskiriski arvutuste kohta).</p>	<p>vaatlusandmete kasutamisest loobuti ning vastavas osas on ka KSH aruande sõnastust muudetud.</p>
<p>13. KSH aruanne lk 145 (tabel 3.22) ja KSH aruande lisa 9 - Naturum uuring lk 41–42 (tabel 15) on loetletud Muraka linnualaga seotud linnuliigid ning määratud, milliste liikidega seondult on vajalik viia läbi linnuala asjakohane hindamine. Natura asjakohasel hindamisel tuleb hinnata projekti mõju ala kaitse-eesmärkidele ja seeläbi ala terviklikkusele. Tabelis on kajastatud liike, kes ei ole Muraka linnuala kaitse-eesmärgiks. Nendeks on nt laanepüü, rabapüü, kanakull, kuid ka kalakotkas ja merikotkas, kelle puhul on peetud vajalikuks asjakohase hindamise läbiviimist (kaitsekorralduskavas on küll tehtud ettepanek lisada merikotkas linnuala kaitse-eesmärkide hulka). Linnuala kaitse-eesmärgiks</p>	<p>Tabelites on eemaldatud kõik liigid, kes ei kuulu Muraka linnuala kaitse-eesmärkide hulka, va merikotkas, kuna Muraka loodus- ja linnuala kaitsekorralduskavas (kinnitatud Keskkonnaameti 2.02.2024 korraldusega nr 1-3/24/29) on tehtud ettepanek lisada Muraka linnuala kaitse-eesmärkidesse ka merikotkas.</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
mitte olevatele liikidele ei ole korrektne asjakohast hindamist teha või tuleb selgitada, kuidas need liigid on seotud ala kaitse-eesmärgiga ja kuidas nende mõjutamine võib linnuala terviklikkusele negatiivset mõju avaldada.	
14. KSH aruanne lk 105 (tabel 3.17). Palume selgitust tabelis esitatud leevendusmeetmega nr 2 esitatud hinnangule ja kommentaarile. Meie hinnangul käsitleb leevendusmeede soovitusi tuulepargi ja kaasneva taristu planeerimisele. Mitte metsa majandusele.	Tabelit on korrigeeritud (täiendatud KSH aruandes tabel nr 3.13) ning nahkhiirte meetme nr 2 osas on pandud kirja, et meede on tõhus ja sellega on arvestatud. Juurdepääsuteede kavandamisel on maksimaalselt ära kasutatud olemasolevaid metsateid ning tuulikute ehitusalasid ei ole kavandatud vahetult nõ tuulikute keelualadega piirnevalt.
15. KSH aruanne lk 110 (samuti EP seletuskiri lk 22). Palume täpsustada, millises kõrguses mõõdetud tuule kiirust tuleb arvestada nahkhiirtega seonduva leevendusmeetme rakendamisel. Märgitud on nii tuule kiiruse mõõtmist anemomeetriga tuuleturbiini või torni peal kui ka rajatavas mõõtejaamas.	KSH aruanne on täpsustatud. Tuule kiiruse mõõtmiseks on turbiinid varustatud anemomeetriga – need seadmed mõõdavad nii tuule kiirust kui suunda. Anemomeeter on tavaliselt paigaldatud gondli või torni peale (gondli läheduses).
16. KSH aruandes on alates ptk-st 3.1 Mõju looduskeskkonnale teemapeatükkide all toodud välja Tingimused edasise planeeringulahenduse koostamiseks (lk-d 61, 102, 114-115, 158, 168, 176, 185-186, 197, 221, 223). Jääb arusaamatuks, mida selle all täpsemalt mõeldud on. Käimasoleva asukoha eelvaliku EP-ga soovitakse PlanS § 951 kohaselt võimalusel loobuda detailse lahenduse EP koostamisest, seega ei ole kavandatud järgnevat planeeringumenetlust. Kui need tingimused olid asukoha eelvaliku EP menetluses mõeldud edaspidi detailse lahenduse EP-s kasutamiseks ja on nüüd sisse jäetud kui informatiivsed lõigud, siis palume ka neid eristada ja KSH aruannet korrigeerida vastavalt ja lisada selgitused. Kui on siiski mõeldud tingimusi edasise projekteerimistingimuste andmiseks ja projektlahenduse koostamiseks, palume ka seda selgitada ja kanda need EP seletuskirja. EP seletuskirjas on kokkuvõtlikult välja toodud KSH aruandest tulenevad leevendusmeetmed vastavalt teemavaldkondadele ning EP seletuskirja peatükis 3.3 (lk 14-16) on kirjas projekteerimistingimuste andmise aluseks olevad tingimused, kuid seletuskirjas ei ole eelmainitud KSH teemapeatükkide all välja toodud tingimusi edasisteks kavandatud tegevusteks. Keskkonnaameti hinnangul tuleks esiteks täpsustada, mida KSH aruandes nende all mõeldud on ning vajadusel seatud tingimusi käsitleda EP seletuskirjas sarnaselt leevendavatele meetmetele. Parema ülevaatlikkuse ja selguse huvides oleks EP seletuskirjas mõistlik KSH aruandest tulenevad tingimused välja tuua ka valdkondade kaupa (taimestik, linnustik, nahkhiired, veestik jne).	<p>Nimetatud tingimused olid esitatud esialgsete eelvalikualade juures ja mõeldud sellele järgnevaks etapiks. KSH aruannet struktureeriti ümber ja esialgsete eelvalikualade mõju hinnangud jms tõsteti KSH aruande lisasse 13. Varasemalt esialgsete eelvaliku alade juures toodud tingimusi arvestati lõpliku eelvalikuala mõju hindamises (kui need olid asjakohased, st seondusid eelvalikualaga nr 1).</p> <p>EP seletuskirjas on keskkonnatingimused esitatud valdkondade kaupa.</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>17. EP seletuskirjas (lk 17, joonis 5) on näidatud ülevaatlikul kujul piirkond liitumisalajaama rajamiseks. Joonisel kujutatud piirkonda jääb mitmeid olemasolevaid ja projekteeritavaid kaitstavaid loodusobjekte, mille alale alajaama rajamine ei ole võimalik. Märkime, et eeltoodust lähtudes ei anna Keskkonnaamet käesoleval ajal antud planeeringu kooskõlastamisel siduvat nõusolekut liitumisalajaama rajamisele. Liitumisalajaama rajamise võimalused tuleb eraldi kooskõlastada. EP seletuskirja lk 17 on ka öeldud: Liitumisalajaamasid puudutavad mõjud tuleb hinnata projekteerimise etapis vähemalt eelhindamise tasemel. Kaitstavate loodusobjektidele võimaliku mõju avaldumise eeldusel on selge, et eelhindang tuleb koostada. Palume täpsustada, et juhul kui leitakse lahendus, mille puhul ei ole KeHJS-st tulenevalt eelhindangu koostamise kohustust, siis kuidas see tingimuseks seatakse?</p>	<p>Selgitame, et planeeringus on liitumisalajaama põhimõtteline piirkond antud tinglikult ja see asub väljaspool planeeringuala. Kuna ala asub väljaspool planeeringuala, siis ei ole sinna võimalik kehtestada tingimusi ning samuti ei saa amet anda sellele siduvat kooskõlastust. Võimalik piirkond hõlmab olemasolevate kõrgepingeliinide ristumist ja lõiku pikkusega 5,4 km. Planeeringu koostamise käigus on kõiki objektiivseid asjaolusid arvesse võttes tekkinud veendumus, et sinna piirkonda on põhimõtteliselt võimalik liitumisalajaam püstitada (seal ei ole lausaliselt välistavaid piiranguid) ning sinnani on võimalik jõuda maakaabelliiniga. Alajaama püstitamisele ei ole seadusandluses ühest planeeringu koostamise nõuet ning selle asukoht valitakse liitumistingimuste, maaomandi ja kehtiva õiguse alusel.</p>
<p>18. Samamoodi ei saa Keskkonnaamet anda lõplikke seisukohti suurveostega eelvalikualale juurdepääsetavuse tagamiseks (EP seletuskirjas lk 19, joonis 6). Juhul, kui on vajalik olemasolevat teedevõrgustikku väljaspool eelvalikuala ümber ehitada, tuleb looduskaitseliste piirangutega aladel tööd eelnevalt Keskkonnaametiga kooskõlastada (LKS § 14 lg 1 alusel).</p>	<p>Võtame teadmiseks. Kõik kehtivas õiguses määratletu jääb kehtima olenemata eriplaneeringu lahendusest.</p>
<p>19. EP-ga seatakse tingimused eluslooduse seire läbiviimiseks. Palume täpsustada seire tulemuste Keskkonnaametile esitamise ajaraame ning ka seire tulemuste avalikustamisega seonduvat.</p>	<p>Planeeringu seletuskirja täiendati ptk 4 p 8.</p>
<p>20. EP seletuskirja ptk-s 3.3 (lk 14) ja ptk-s 4 (lk 25) on toodud võimalikud järgnevad etapid ja tingimused pärast planeeringu kehtestamist. Välja on toodud projekteerimistingimuste ja projekteerimise etapis KMH eelhindangu koostamise tingimus. Märkime, et vastavalt keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadusele (KeHJS) on KMH eelhindangu andmine otsustaja, mitte arendaja ülesandeks (antud juhul on otsustaja kohalik omavalitsus) ning KMH eelhindang tuleb anda (või hinnata selle vajadust) tegevusloa menetluses. Seega palume seletuskirja korrigeerida, sest sellisel kujul ei ole see kehtiva õigusega kooskõlas. Planeeringu kehtestamise järgselt on see haldusaktina täitmiseks, seega ei ole õiguslikult korrektne planeeringuga seada eelhindamise kohustust. KeHJS-st lähtudes ei saa seada eelhindamise nõuet sarnaselt KMH läbiviimise kohustusele.</p>	

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>21. Palume esitada liigiinventuuride vaatlusandmed, et need saaks kanda Eesti Looduse Infosüsteemi (EELIS7). Soovitav on esitada täppisandmed (vaatlused) ning ka pindalised elupaigad, kui ekspert hindab, et vaatluse põhjal saab elupaika piiritleda. Andmete vormistamisel järgida vastavaid juhiseid https://keskkonnaamet.ee/elusloodus-looduskaitse/looduskaitse/liigikaitse (Täpsustus: posti otsas istuv või kaugel metsa kohal lendav röövlind on juhuvaatlus, see ei ole registrikõlbulik vaatlus).</p>	<p>Teadmiseks võetud. Info edastatud elustiku uuringute koostajatele.</p>
<p>22. Joonistelt (nt müra ja varjutuse kaart - KSH aruande lisa 4 joonised L2 ja L20) on jätkuvalt puudu projekteeritavad lendorava püsielupaigad (PEP), mis tähendab, et nt Tagajõe ja Kaasiksaare lendorava projekteeritavate PEP-ide asemel, koos nende kaitsevöönditega on arvestatud ainult automaatsete sihtkaitsevöönditega.</p>	<p>Lisas 4 joonis L2 iseloomustab esialgsete eelvalikualade aegset olukorda ja joonist ei muudetud. Küll aga ajakohastati joonist L20, lisades joonisele mai 2025 seisuga EELISe andmebaasis olevad lendorava püsielupaigad (projekteeritavaid lendorava PEP piirkonnas 2025 a. septembri seisuga ei ole).</p>
<p>23. Dokumentides on mitmes kohas märgitud (nt KSH aruande lisa 3 ja KSH aruande leevendusmeetmed), et lendorava elupaikade kasutust hakatakse seirama pärast tuulepargi rajamist, et jälgida võimalikku mõju populatsioonile ja liikumiskoridoridele. Siiski ei ole määratletud konkreetseid leevendusmeetmeid juhuks, kui seire tulemused näitavad negatiivset mõju. Kas ja milliseid meetmeid rakendatakse näiteks siis, kui selgub, et lendorava liikumiskoridorid on muutunud kasutuskõlbmatuks või püsielupaigad on kaotanud sidususe?</p>	<p>Seni teada oleva info alusel ei tuvastatud mõju hindamise käigus, et lõpliku eelvaliku alal tuulepargi arendamisega kaasneksid olulised ebasoodsad mõjud lendoravale. Seega on KSH aruandes seatud seiremeede eelkõige vajalik tuuleparkidega seonduva võimaliku mõju kohta uue teabe kogumiseks, mitte seire teostamiseks KeHJS §40 lg 4 p 13 tähenduses. KSH aruandes toodud seiremeedet siiski täpsustati: „Tuulepargi rajamisega kaasnevate mõju hinnangute järeelseireks, tuleb tuulepargi rajamise ajal ja pärast tuulikute käiku võtmist iga aastaselt seirata lendorava elupaigakasutust tuulepargile lähimates püsielupaikades: Kellassaare püsielupaigas (KLO3000544), Kivistiku püsielupaigas (KLO3000543) ja Kõrgemäe püsielupaigas (KLO3002783) praegu arvatavate võimalike mõjude täpsustamiseks ja ulatuse hindamiseks. <u>Kui seire käigus selgub, et lendorava arvukus või liikumiskoridoride kasutuskõlblikkus on piirkonnas halvenenud, tuleb esmalt välja selgitada selle põhjus (nt kas põhjuseks on hoopis metsa majandamine, mitte tuuleparkidest lähtuv mõju).</u> <u>Kui põhjuseks ei ole metsa majandamine vaid tuuleparkidest lähtuvad mõjud, tuleb koostada edasine tegevuskava lendoravale avalduvate mõjude vähendamiseks, vajadusel</u></p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
	<u>leevendus- või kompensatsioonimeetmeid rakendades.</u> <u>Tegevuskava koostamisse tuleb kaasata vastav liigiekspert“.</u>
<p>24. KSH aruande vormistusliku poole pealt märgime, et koostatud dokument on väga mahukas (242 lehekülge ja lisad). Dokument kajastab hulgaliselt informatsiooni nii esialgse planeeringuala kui ka esmases versioonis analüüsitud eelvalikualade kohta, milliste edasisest käsitlemisest hiljem loobuti (alad 2-8), samuti põhjalikku informatsiooni planeeringulahendusse jäänud eelvalikuala 1 kohta. Ehkki valitud vormistuslik lahendus annab põhjaliku ülevaate lõpliku planeeringulahenduse kujunemisest ja kaasnevatest mõjudest, võib sellest dokumendi vormistust pidada raskesti loetavaks ning avalikkusel võib selle mõistmine keeruline olla. Ehkki aruande lk 6 (ning ka mujal) on selgitatud, et planeering käsitleb vaid eelvalikuala 1, siis aruandega tutvumisel võib see märkus jääda kahe silma vahele.</p> <p>Märkused KSH aruande lisade 8 ja 9 (Tagajõe konnakotka eksperthinnang, Alutaguse linnustiku ekspertaruanne; edaspidi lisa 8 ja lisa 9) kohta</p>	<p>KSH aruannet struktureeriti ümber ja esialgsete eelvalikualade mõju hinnangud jms tõsteti KSH aruande lissasse 13. Varasemalt esialgsete eelvaliku alade juures toodud tingimusi arvestati lõpliku eelvalikuala mõju hindamises (kui need olid asjakohased, st seondusid eelvalikualaga nr 1).</p>
<p>25. Lisa 8, lk 9 (joonis 8) allkiri: Sahar M asukohapunktide (n=6676) kaugus asustatud pesast metsamaastikul (oranžiga) ja rohumaadel (sinisega) perioodil 12.04-20.05.2024. tekitab segadust (kas näpuviga?), sest ilmselt ei ole sinised tulbad rohumaadel olevad asukohapunktid, vaid kõik punktid kokku, nagu on kirjas tabelis 1 (lk 7).</p>	<p>Jah, tõepoolest on Lisa 8 joonise 8 allkirjas viga ja sinised tulbad kirjeldavad kõiki asukohapunkte nagu ka tabelis 1 (viga pole hetkel lisa 8 parandatud, kuna see ei mõjuta lõppjäreltusi).</p>
<p>26. Lisa 9. Aruandes tuleb täpsustada, kes tegi(d) välitöid. Millisel kuupäeval ja millises vaatluspunktis punktvaatlusi tehti (sh kui pikalt ühes punktis vaatlusi tehti)? See on oluline metoodiline teave, mis tuleb lisada tabelisse 1.</p>	<p>Välitööde ehk visuaalvaatlused kindelpunktidest ja hilisema andmeanalüüsi ning hukkumisiski modelleerimise viis läbi Mati Kose.</p> <p>Lisa 9 tabelis 1 on toodud iga vaatluspunkti vaatlused tundides kokku. Vaatluspunktis nr 1 tehti kevadel vaatlusi kokku 36 h, suvel 38 h ja sügisel 37 h (kokku 111 h), vaatluspunktis nr 2 tehti kevadel vaatlus 35 h, suvel 38 h ja sügisel 37 h (kokku 111 h) ning vaatluspunktis 3 tehti kevadel vaatlusi 37 h, suvel 38 h ja sügisel 36 h (kokku 111 h).</p> <p>KSH aruande lisale 9 (OÜ Naturum töö) lisati lisa 1 (Alutaguse vaatlusaegade ja ilmastiku tabel).</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>27. Lisa 9 lk 34–35 (tabel 12). Liikide aastased hukkmisriskid on erakordselt kõrged, sisuliselt sellised, mis välistavad Alutaguse tuulepargi arenduse, sest risk lindudele on suur. Arvutused ja arvutusmetoodika tuleb üle vaadata, sest nii kõrgeid hukkmisriski määrasid kohtab kirjanduses harva.</p> <p>- Näide 1: punktloendustel nähti kokku 20 merikotkast (lisa 9, lk 18, tabel 5). Tabeli 12 järgi hukkuks neist aastas (Ma) 3,3 isendit ehk 16,5%. Merikotka tuuliku vältimismäär (A) on 0,95, mis tähendab, et arvustuslikult (20x0,05) ei tohiks hukkuda aastas üle ühe merikotka, kuid sellele lisanduvad veel teised koefitsiendid, mis tõenäosust omakorda vähendavad.</p> <p>- Näide 2: punktloendustel nähti kokku 125 hiireviud (lisa 9, lk 18, tabel 5). Tabeli 12 järgi hukkuks neist aastas (Ma) 8,1 isendit ehk 6,5%. Hiireviu tuuliku vältimismäär (A) on 0,98, mis tähendab, et arvustuslikult (125x0,02) ei tohiks aastas hukkuda üle 2,5 hiireviu.</p> <p>- Näide 3: punktloendustel nähti kokku 126 laululuike (lisa 9, lk 11, tabel 3). Tabeli 12 järgi hukkuks neist aastas (Ma) 7,2 isendit ehk 5,7%. Laululuige tuuliku vältimismäär (A) on 0,98, mis tähendab, et arvustuslikult (126x0,02) ei tohiks aastas hukkuda üle 2,52 laululuige. Näidetes esitatud aastas hukkunud isendite arvud on oluliselt väiksemad, kui leevendusmeetmete peatükis kümne tuulikuga tehtud arvutustes (lisa 9, lk 52, tabel 19). Sellest lähtuvalt tuleb üle vaadata ja vajadusel korrigeerida ka teisi hukkmisriski arvutustele tuginevaid järeldusi (nt lisa 9, lk 45, tabel 16 ja lk 47, tabel 17) ning võimalikud kavandatud leevendusmeetmed. On tervitatav, et looduse säästmiseks kavandatakse leevendusi, kuid need peavad tuginema korrektsetele algandmetele. Seepärast peab KSH koostaja veenduma praeguses hukkmisriski arvutuse õigsuses ja leevendusmeetmete proportsionaalsuses (püüdlema peab positiivse netomõju poole ehk teha rohkem kui vaja liigi praeguse seisundi säilitamiseks).</p>	<p>KSH aruande lisa 9 (OÜ Naturum töös) oli algselt kokkupõrkeriskide hindamisel lähtutud Band'i mudeli 2007. a metoodikast (Band, Madders; Whitefield, 2007, Scottish Natural Heritage, 2000). Eialgses töös oli liikide lennuaktiivsuse arvutamisel tehtud vigu.</p> <p>Lõplikus linnustiku uuringu aruandes arvutati kokkupõrkerisk ümber kasutades uuendatud Band mudelit (Band, W. 2024. Using a collision risk model to assess bird collision risks for onshore wind farms. NatureScot Research Report 909; leitav: NatureScot Research Report 909 - Using a collision risk model to assess bird collision risks for onshore wind farms NatureScot)</p> <p>Uuendatud arvutused tõid kokkupõrkemäärad (e hukkmismäärad) oluliselt mõistlikumale tasemele.</p>
<p>28. Lisa 9, lk 44. Hukkmisriski tasemest ja asurkonna suurusest lähtuvalt võib järeldada, et oluline ebasoodne mõju on väga tõenäoline laululuige, merikotka, väike-konnakotka, kaljukotka, kalakotka, põldrüüdi, kiivitaja, väikekoovitaja, suurkoovitaja, mustsaba-vigle, heletildri, kalakajaka ja tedre jaoks. Vt kommentaari lk 34 kohta (punkt 27). Ei ole selge, kas järeldus tugineb arvutusele, mis on tehtud 14 või 10 tuulikuga.</p>	<p>Algses OÜ Naturum aruandes olid antud juhul arvutused tehtud 14 tuulikuga. Kuid, kuna arvustes esines vigu, siis uuendatud OÜ Naturum linnustiku ekspertaruandes arvutati kokkupõrkerisk ümber kasutades uuendatud Band mudelit (Band, W. 2024. Using a collision risk model to assess bird collision risks for onshore wind farms. NatureScot Research Report 909; leitav: NatureScot Research Report 909 - Using a collision risk model to assess bird collision risks for onshore wind farms NatureScot)</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
	<p>Vastavalt sellele uuendati ka andmed Muraka linnualal liikidele avalduvate riskide osas. 14 tuuliku ja esialgu kavandatud eelvaliku ala asetuse korral, kus tuulepargiala kattis Tagajõe koridori piirkonna ja ulatus Tagajõest ida poole, ei saanud paljudele kaitse-eesmärkides toodud liikidele ka uuendatud andmete põhjal ebasoodsat mõju välistada. Seda mitte ainult seoses kokkupõrkeriskidega vaid ka barjääriefekti tekitamisega. Seega oli vajalik endiselt tuulepargi eelvalikuala pindala vähendada ja mitte rajada tuulikuid Tagajõest ida poole ega Tagajõe koridori, millega väheneb ka tuulikute arv 10 tuulikuni.</p>
<p>29. Lisa 9, lk 48. Kavandatud kujul planeeritud uue kaadamisala kasutamisele võtul tuvastati olulised ebasoodsad mõjud Muraka raba linnuala terviklikkusele ja kaitse-eesmärkidele. Palume täpsustada, millist kaadamisala silmas peetakse ja kuidas see seostub linnustikuga.</p>	<p>Tegemist oli näpuveaga. Viga parandatud.</p>
<p>30. Seotult käesoleva kirja punktiga 13 ja OÜ Naturum uuringu (lisa 9) lk 45 toodud tabeliga 16 (mida on osaliselt kajastatud KSH aruande lk 148) märgime, et Natura asjakohase hindamise subjektiks ei ole kõik Natura linnuala eesmärkidena nimetatud linnuliigi isendid, kes linnualal või selle ümbruses elutsevad või rände ajal peatuvad. Ala kaitse-eesmärgid on kaitseala jaoks seatud konkreetset eesmärgid selle tagamiseks, et ala aitaks parimal võimalikul viisil saavutada soodsat kaitsestaatust asjakohasel tasandil. Eesti praktikas seatakse Natura alade konkreetset eesmärgid kaitsekorralduskavades. Sellega seoses ei saa pidada korrektseks mitut tabelis 16 esitatud arvutust, kus linnuala eesmärkide hulka on arvestatud mitmeid väljaspool linnuala elutsevaid või linnuala piirkonda rände ajal külastavaid isendeid (nt arutlused tedre, metsise, laululuige, väike-konnakotka küsimustes). Ehkki tabelis 16 on täpsustav kommentaar esitatud, siis ei ole võimalik mõista, kuidas seda on lõplike järelduste tegemisel arvestatud. Keskkonnaamet on siiski seisukohal, et esitatud tuulepargilahendus ei ohusta Muraka linnuala kaitse-eesmärke ja ala terviklikkust.</p>	<p>Tabelites on Natura hindamise osas eemaldatud kõik liigid, kes ei kuulu Muraka linnuala kaitse-eesmärkide hulka, va merikotkas, kuna Muraka loodus- ja linnuala kaitsekorralduskavas (kinnitatud Keskkonnaameti 2.02.2024 korraldusega nr 1-3/24/29) on tehtud ettepanek lisada Muraka linnuala kaitse-eesmärkidesse ka merikotkas. Samuti on siiski hindamisse sisse jäetud väike-konnakotkas, kuigi konkreetne kotkapaar ei pesitse Muraka linnuala territooriumil.</p> <p>Peale täpsustatud Bandi mudeli kokkupõrkemäärade arvutusi jõudis ka OÜ Naturum (Mati Kose) oma töös järeldusele, et rakendatavad leevendusmeetmed (tuulepargiala vähendamine ja tuulikute arvu vähendamine ning kaameraga tuulikute pidurdussüsteemide rakendamine) tagavad selle, et lõplik tuulepargilahendus ei ohusta Muraka linnuala kaitse-eesmärke ega ala terviklikkust.</p>
<p>31. Lisa 9, lk 3 ning 27–28 on kirjas, et arendaja poolt välja valitud üheks võimalikuks tuuliku rootori läbimõõduks on 172 m. Kokkupõrkeriski analüüsis on arvestatud rootori</p>	<p>Selline lähenemine mõjutab mõningal määral lindude riskitsooni lennutiheduse osakaalu määramist ehk tõstab seda.</p>

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
maksimaalseks ulatuseks 70–275 m maapinnast. Rootori ulatus oleks seega 205 m ehk üle 30 m võrra suurem kui näitena toodud tuugenimudelil. Kas selline lähenemine suurendab oluliselt arvutustes leitud kokkupõrkesagedust?	Vahemik on suurem lähtuvalt lennukõrguste hindamise täpsusastmest ja sellega seotud võimalikest vigadest. Nt merikotka puhul on uuendatud Band (2024) arvutuste kohaselt merikotka riskitsooni kõrgusel lennatud lendude osakaaluks punktvaatluste alusel arvestatud 40%, mis 95% vältimismäära arvestades andis kokkupõrkemäära tulemuseks 10 tuulegeneraatori paigaldamisel 0,024 is/a. Kui vähendada riskitsooni lendude osakaalu 35%-le, siis oleks tulemuseks 0,021 is/a. Seega mõju pole oluline.
11. Transpordiamet, 13.02.2025 nr 7.2-1/25/1701-5	
Võttes aluseks planeerimisseaduse ning Transpordiameti põhimääruse, kooskõlastame Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande.	KOOSKÕLASTATUD

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
12. R.B., 14.01.2025	
Olen täielikult vastu Alutaguse valda plaanitud tuulepargi rajamisele. Tuulikud kahjustavad inimeste tervist, peletavad meie metsadest metsloomad ära, rikuvad meie ilusad vaated....jne. Ei too töökohti juurde ja tõstavad ainult elektri hinda.	Tuulepargi eriplaneeringule on läbi viidud Keskkonnamõju strateegiline hindamine, mille raames on teostatud elustiku uuringud, modelleeritud müra ja varjutust ning hinnatud kaasnevaid keskkonnamõjusid. Võrreldes esialgse tuulepargi eelvalikuala pindalaga on eelnevast lähtuvalt vähendatud tuulepargi eelvalikuala pindala ning ka esialgu kavandatud tuulikute arvu. Eriplaneeringuga on leitud lahendus, millega on olulised ebasoodsad mõjud nii elanikele, kui ka loodusele välditud. Lisainfoks, et valminud on Tartu Ülikooli ülevaateuuring tuuleparkide võimalikest tervisemõjudest. Uuringu aruanne on leitav http://www.kliimaministeerium.ee/tuulikute-tervisemojud-sustemaatiline-ulevaade-viimasel-viieteistkumnel-aastal
13. A.Š. ja J.V., 12.02.2025	
Lähtudes alusdokumentidest, meedias avaldatud tuulikute tootlikkuse ja Eesti energeetika arengukavas esitatud täiendavast informatsioonist,	Käesoleva planeeringu ja Keskkonnamõju strateegilise hindamise ülesanne ei ole Eesti üldise elektrienergia poliitika kujundamine.

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>riigi majanduse ja julgeoleku olukorrast ning valla kodanike sotsiaalmajanduslikest huvidest peaks Alutaguse vallavolikogu tuulikute rajamisest valda keelduma, sest see ei ole ei kohalike inimeste, ega ka Eesti maksumaksjate huvides.</p> <p>Arvestades, et 2021.aastal ei olnud vallakodanikele, vallavalitsusele, ega volikogule teada kogu informatsioon tuulikuparkide rajamise ja elektri lõpphinna kujunemise kohta tarbijatele, siis 2025.aastal on otsuseid juba lihtsam teha ja keeldumist põhjendada.</p> <p>Alutaguse vallavolikogul ei ole majanduslikult, ega riigi energiajulgeoleku seisukohalt mõistlik toetada maksumaksja raha paigutamist tuuleparkidesse. Tuulikud ei taga riigi energiajulgeolekut, vaid loovad energeetika arengukava kohaselt vajaduse gaasil/diislil kompensatsioonijaamade ehitamiseks, mis tõstab elektritootmise hinda veelgi ja loob 100% sõltuvuse importtoormetest. Tuulikute ehitamine ja edaspidine ülalpidamine hakkab suuresti toimuma maksumaksja raha eest ja tähendab otseselt maksude tõstmist.</p> <p>Uute energiaobjektide asukoha valikul peaks lähtuma eelkõige põhitarbijate paiknemisest ja mürahäiringu välja jäämisest inimasustusest. Antud juhul ei ole näha piirkonnas ainsatki projekteeritavas mahus energiatarbijat ja tuulikud paikneksid piirkonnas, kus tekib mürahäiring inimasustusele.</p> <p>Tuuleuuringud piirkonnas puuduvad ja viide Euroopa tuuleatlasele ei ole tõsiseltvõetav tuuleuuring, mis kinnitaks tööstuslike tuulikute rajamise otstarbekust piirkonda.</p>	<p>Hetkeseisuga on Energiamaajanduse korralduse seaduse (RT I, 10.10.2024, 6) §32¹ sätestatud, et aastaks 2030 elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest moodustab taastuvenergia 100 protsenti.</p> <p>Hetkel veel koostatavas Energiamaajanduse arengukava (ENMAK) 2035 eelnõu neljandas versioonis (15.07.2025) on määratud, et puhta energia tootmise osakaal energia lõpptarbimisest on aastaks 2035 elektri tarbimises >80%.</p> <p>Kliimaministeeriumi “Energeetika tulemusvaldkonna 2024. a tulemusaruanne” toob välja, et 2024. aastal oli Eestis elektritarbimine (koos võrgukadudega) umbes 8,26 TWh.</p> <p>Eleringi andmetel toodeti Eestis 2024. aastal taastuvatest allikatest 3,4 TWh elektrienergiat, mis on 30% võrra rohkem kui eelnenud aastal. Taastuvelekter moodustas 63% Eesti elektritoodangust ja 39% elektritarbimisest Eestis. Kuna Eesti aastane elektritarbimine oli esialgsete andmete alusel 8 TWh, siis suutsime ise Eestis toota kokku vaid 67,5% vajaminevast elektrist ning ülejäänud 32,5% importisime naaberriikidest (Eesti Taastuvenergia Koda, 2024. 2024 Taastuvenergia aastaraamat).</p> <p>Seega on eesmärkide täitmiseni veel minna.</p>
<p>Eriplaneeringu seletuskirjast ilmneb, et seoses nahkhiirte aktiivsuserioodiga 15.aprillist kuni 15.oktoobrini peetakse põhjendatuks piirangute seadmist metsaraietele piirkonnas, ehk siis ei</p>	<p>Antud tingimus on seatud konkreetse tuulepargi rajamisega seotud metsaraiele ja raadamisele ja täpsustatud lisaks sellega, et see tingimus kehtib metsades ja talukohtades, kus võib esineda suuri õõnsustega puid, mida nahkhiired võivad kasutada varjekohtadena.</p>

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
saa välistada tuulikute rajamisega seotud majanduspiiranguid piirkonnas paiknevale eraomandile.	Antud tingimus ei puuduta tavapärase metsamajandamist.
On avalikkust eksitav arvamus, et maakasutust silmas pidades on tuulikuparkide ehitamine põllu- ja metsamaadele otstarbekas. Vastupidi, see vähendab maa sihtotstarbelist kasutamist. Kaheldav on ka väide, et kogu projekti saab pidada taastuenergia eesmärkide täitmiseks, kui juhuelektri juhtimisvõimsused on rajatud 100% fossiilsele importgaasile või diislile. Samas on välistatud omamaised toormed ja puidu elektritootmiseks kasutamine, mis mõjutab negatiivselt piirkonna elanike sotsiaalmajanduslikku olukorda ja vähendab valla tulubaasi.	<p>Tuulepark mõjutab maa senist kasutamist ainult oma ehitusala ulatuses. Kõikjal mujal saab jätkuda senine maa sihtotstarbelike kasutamine ja tuulepark ei takista seda mingil moel.</p> <p>Samuti pole tuuleparkide rajamine omamaise puidu kasutamisele elektritootmises välistavaks teguriks. 2024. a moodustas biomass Eesti taastuvelektri toodangust 22% (Toodang ja prognoos Elering).</p> <p>Samuti on Energiamaajanduse arengukava (ENMAK) 2035 eelnõu neljandas versioonis (15.07.2025) välja toodud, et aastaks 2035 tagatakse Eesti juhitava võimsuse vajadus bioenergial koostootmisseadmetega, Auvere elektrijaamaga, uttegaasiga ja ülejäänud puuduolev osa muude juhítavate võimsustega, nt gaasielektrijaamadega.</p>
Müra normtasemed elu- ja puhkealal, s.h. tehnokommunikatsioonidest põhjustatud müra normtasemed elu- ja magamisruumides kehtestatakse ööpäevaringselt ning ülejäänud ruumides vastavalt ruumi kasutamise otstarbele. Elamu eluruumides öösel 30, päeval 40 Müra piirtaseme ületamine võib põhjustada häirivust. Ehitistes ei tohi müra ületada piirtaset. Kui piirtase on ületatud, tuleb rakendada meetmeid müra vähendamiseks. Sellest lähtuvalt on täiesti lahendamata ja käsitlemata müra teema elamutes. Millised meetmeid kavandatakse juhiks, kui müra ületab eluruumides öösel 30 db? Kelle kuludega ehitatakse elamutesse müratõkkeid, kui välised meetmed ei ole andnud tulemusi ja müra häirib?	<p>Tuulepargi planeerimisel ja KSH aruande koostamisel hinnatakse müra levikut elamute juures väliskeskkonnas. Eestis kehtivad sihtväärtused elamute välismürale (öösel 40 dB, päeval 50 dB). Arvestades, et tavapärane elamu fassaad summutab välismüra umbes 25–30 dB, tähendab see, et kui välismüra ei ületa sihtväärtusi, on siseruumide normid tagatud.</p> <p>Lisainfoks, et valminud on Tartu Ülikooli ülevaateuuring tuuleparkide võimalikest tervisemõjudest. Uuringu aruanne on leitav http://www.kliimaministeerium.ee/tuulikute-tervisemojud-sustemaatiline-ulevaade-viimasel-viieteistkumnel-aastal</p>
Iga riik peab olema suuteline tootma enda vajaduse jagu elektrit, arvestades kõige suuremat tarbimist ja võimalikke rikkeid. Ka seda, et selle katmise hulka ei saa arvestada tootmist, mida ei saa juhtida. Eesti energiatootmine tuleks rajada omamaise puidu ja põlevkivi põletamisele ning tuumajaamale.	Energiamaajanduse arengukava (ENMAK) 2035 eelnõu neljandas versioonis (15.07.2025) on jätkuvalt oluline roll muude elektritootmisviiside kõrval tuuleenergial. Kui 2024. a seisuga on Eestis installeeritud maismaatuuleparke võimsusega 694 MW, siis 2030. a oodatakse võimsust 1479 MW (ENMAK 2035 eelnõu Lisa 2).

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>Kõik Eestisse rajatavad energiatootmised peavad turul olema konkurentsivõimelised ja töötama ilma toetuste ja dotatsioonideta. Tuuleenergia on maksumaksjale kõige kallim võimalik valik, mis ilma dotatsioonide ja maksumaksja rahastuseta turule ei mahuks. Tuulikupargi tootlikkus ei ole inimese poolt juhitud ja projekteeritav võimsus vajab kogu mahus lisaks kompensatsioonijaamasid. Juba täna plaanib valitsus uue gaasijaama rajamise Narva, jättes täiesti hindamata lisaks julgeolekuriskid. Kokkuvõtteks, isegi olenemata asukohast, ei tohiks teadaolevate tingimustel tuulikuid Eestisse rajada.</p>	
14. A.V., 13.02.2025	
<p>Elan Alutaguse vallas, Oonurme külas, Raja-Jaani talus. Lähimad tuulikud jääksid minu majapidamisest umbes 3 km kaugusele. Mina nende tuulikute nõi ei ole, sest need rikuvad keskkonna ja inimeste tervist kes elavad nende lähedal. Kuna tuulikud planeeritakse päris kõrgeid siis on neid igalt poolt näha ja rikuvad kohaliku loodusvaadet.</p>	<p>Tuulepargi eriplaneeringule on läbi viidud Keskkonnamõju strateegiline hindamine, mille raames on teostatud elustiku uuringud, modelleeritud müra ja varjutust ning hinnatud kaasnevaid keskkonnamõjusid. Võrreldes esialgse tuulepargi eelvalikuala pindalaga on eelnevast lähtuvalt vähendatud tuulepargi eelvalikuala pindala ning ka esialgu kavandatud tuulikute arvu. Eriplaneeringuga on leitud lahendus, millega on olulised ebasoodsad mõjud nii elanikele, kui ka loodusele välditud.</p> <p>Tuulikud on kõrged ja nähtavad objektid. Koostatava planeeringuga lubatakse ehitada olemasolevast maapinnast kuni 270 meetri kõrguseid tuulikuid. KSH aruande peatükis 3.2.3 on hinnatud tuulepargi visuaalset mõju (mh viidi läbi nähtavuse analüüs ja koostati fotomontaažid eri vaatepunktidest). Koostatava eriplaneeringu lahendusega on tagatud, et ühelegi elamualale ei ole eeldada väga suuri maastikuvaadete muutusi. Visuaalsete mõjude täiendavaks vähendamiseks on planeeringus seatud tingimuseks, et suure maastikuvaade muutusega maaüksuse omaniku soovil on arendaja kohustuseks projekteerimisel: fotomontaaži tegemine elamu õuealalt, selgitamiseks visuaalse mõju täpsemat esinemist ja mõjutatud vaatesektorite paiknemist; fotomontaaži alusel näha ette elamu õuealale visuaalse mõju vähendamiseks täiendav istutatav haljastus vaatesuundadesse, kus vaadet elektrituulikutele soovitakse vältida. Haljastamisel kasutada kodumaiseid piirkonda sobituva eelistatult kiirekasvulisi liike.</p>

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
	<p>Samuti täiendati KSH aruannet täiendava 3D visuaalse mudeli skeemiga selgitamaks tuulikute nähtavust sõltuvana vaatajast eri kaugusel paiknevast metsaalast.</p> <p>Lisainfoks, et valminud on Tartu Ülikooli ülevaateuuring tuuleparkide võimalikest tervisemõjudest. Uuringu aruanne on leitav http://www.kliimaministeerium.ee/tuulikute-tervisemojud-sustemaatiline-ulevaade-viimasel-viieteistkumnel-aasta</p>
15. Oonurme Külaselts, Mare Rennel, 13.02.2025	
<p>14.01.2025 edastasite Oonurme Külaseltsile dokumendi Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu ja KSH esimese etapi aruande esitamine arvamuse andmiseks, mis on registreeritud 13.01.2025 numbriga 7-6/6-1.</p> <p>Palute oma arvamuse edastada 30 päeva jooksul kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu asukoha eelvaliku eelnõu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruande saamisest arvates.</p> <p>Tegemist on väga mahuka dokumendiga ning meie inimesi ja elukeskkonda oluliselt mõjutava/muutva planeeringuga ja kuna peame sellega tegelema oma niigi pingelise põhitöö kõrvalt, siis palub Oonurme Külaselts pikendada arvamuse esitamise tähtaega võimalusel 30 päeva võrra.</p>	<i>Viidatud kiri allpool</i>
16. K.K., 13.02.2025	
<p>Palun arvamuse andmiseks pikemat tähtaega tulenevalt täna Tudulinna toimunud rahvakoosolekul räägitust.</p>	<i>Viidatud kiri allpool</i>
17. A.P., 15.02.2025	
<p>Seoses Alutaguse valla tuuleenergia eriplaneeringuga Tudulinna-Tagajõe piirkonda, on tekkinud järgmised küsimused:</p> <p>1. Puudub informatsioon, kuidas tuulikud mõjutavad metsamajanduslike tööde läbiviimist minu kinnistutel; Õunapuu ja Karulaane kinnistu, mis tööd on lubatud ja kas on ka piiranguid. Kas tuuliku 700m raadiuses on metsamajandustööd võimalikud??</p>	<p>Tuulepark ei too kaasa piiranguid ümbritsevate metsade majandamisele. Kõikide otseselt tuulepargi või seonduvate ehitiste rajamiseks tuleb tuulepargi arendajal sõlmida vastavad kokkulepped maa omanikega.</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>2. Kuidas mõjub kõrgete tuulikute (+300 m) müra ja infraheli inimese elukeskkonnale ja tervisele, sest minu elukoht asub Umbes 3 km kauguses, aga osad elumajad on palju lähemal.</p> <p>Teadaolevalt Ees s praegu puudub teave infraheli mõjust hoonetes ning selle mõõtmiseks alles hakatakse otsima välismaalt aparatuuri ja võimalusi . Tulemuste teada saamine on kauges tulevikus.</p>	<p>Alutaguse valla eriplaneeringuga planeeritakse kuni 270 m kõrgused tuulikud. Tuulikute müratase sõltub mitmest tegurist, sealhulgas asukohast, kasutatavast tehnoloogiast, tuuliku kõrgusest ja ümbritsevast maastikust. Seetõttu koostatakse enne tuulepargi rajamist täpne analüüs ja müramudel, mis arvestab ka tuule suundi ning ilmastikutingimuste muutusi.</p> <p>Teadusuuringud ei ole seni tõendanud, et tuulikute tekitatud infraheli põhjustaks terviseriske. Eestis ja teistes Euroopa riikides ei peeta infraheli ohtlikuks, kui järgitakse kehtivaid müranorme.</p> <p>Tuulikute infraheli jääb tuuliku enda vahetus läheduses tavaliselt 60–70 dB vahemikku, elamute siseruumides on tase veel palju madalam. See on oluliselt madalam kui tervisele kahjulikuks peetav piirväärtus (100-120 dB). Võrdluseks võib tuua, et sarnases tugevuses infraheli tekitavad merelained ja liiklusrumad, mis meid igapäevaselt ümbritseb, kuid ei põhjusta terviseprobleeme.</p> <p>Eestis on nüüdseks ka läbiviidud mürataseme mõõtmised uutes tuuleparkides (Saarde ja Sopi-Tootsi tuulepargid). Mõlemas tuulepargis müra siht- ja piirväärtusi ei ületatud. Madalsageduslik müra ja infraheli olid normidest oluliselt madalamad. Inimeste tervisekahjustuste ja ebameeldivate aistingute vältimiseks on infraheli helirõhutasemete piirväärtused reguleeritud elamutes ning ühiskasutusega hoonetes sotsiaalministri 06.05.2002 määruse nr 75 „Ultra- ja infraheli helirõhutasemete piirväärtused ning ultra- ja infraheli helirõhutasemete mõõtmise nõudeid“. Püsiva tasemega infraheli G-korrigeeritud helirõhutaseme LpG või muutuva tasemega infraheli G-korrigeeritud ekvivalentse helirõhutaseme LpG,eq,T piirväärtus on 85 dB.</p> <p>Sopi-Tootsi tuulepargi infraheli mõõtmistulemused: <i>Mõõtmistulemused näitasid, et infraheli tase ei ületanud lubatud piirväärtust ei tuulikute lähedal, elamualadel ega elamutes sees. Tulemused olid vahemikus LpG 48,1-59,9 dB.</i></p> <p>Saarde tuulepargis olid elamutes sees infraheli mõõdetud väärtused vahemikus 41,8 – 52,9 dB. (lisainfo https://utilitas.ee/failipank/saarde-tuulepargi-murauuring/ ja https://public-docs.enefitgreen.ee/sopi-tootsi/muramootmiste-selgitav-aruanne.pdf)</p> <p>Kuigi infraheli madalamate tasemete võimalikke mõjusid veel uuritakse, ei ole seni leitud tõendeid, et see kahjustaks inimeste tervist. Kui tulevikus peaksid</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
	<p>teadusuuringud viitama uutele riskidele, saab tervisekaitsemeetmeid vastavalt kohandada. Lisamaterjal: https://www.sm.ee/blogi/kui-palju-peaksime-muretsema-mura-ja-infraheli-parast#:~:text=Eestis%20ja%20teistes%20Euroopa%20riikides,(100%2D120%20dB).</p> <p>Lisaks on valminud Tartu Ülikooli ülevaateuuring tuuleparkide võimalikest tervisemõjudest. Uuringu aruanne on leitav http://www.kliimaministeerium.ee/tuulikute-tervisemojud-sustemaatiline-ulevaade-viimasel-viieteistkumnel-aastal</p>
18. K.K., 04.03.2025	
<p>Läbi viidud uuringud ei ole piisavalt põhjalikud tuulepargi mõju kohta inimeste tervisele ja ümbritsevale loodusele. Seega ei ole nõus antud tingimustes tuulepargi rajamisega Alutagusevalda.</p>	<p>Tuulepargi eriplaneeringule on läbi viidud Keskkonnamõju strateegiline hindamine, mille raames on teostatud elustiku uuringud, modelleeritud müra ja varjutust ning hinnatud kaasnevaid keskkonnamõjusid. Võrreldes esialgse tuulepargi eelvalikuala pindalaga on eelnevast lähtuvalt vähendatud tuulepargi eelvalikuala pindala ning ka esialgu kavandatud tuulikute arvu. Eriplaneeringuga on leitud lahendus, millega on olulised ebasoodsad mõjud nii elanikele, kui ka loodusele välditud.</p> <p>Selgitame, et protsessi jooksul on läbi viidud piisavalt uuringuid, ning nende fookus on läinud aina täpsemaks. Käesolevaks ajaks on planeerimislahenduse 15 770 ha suuruselt eelvalikualast on jäänud järele 203 ha, mis kõik on uuringute ja mõjude hindamise tulemusel.</p> <p>Lisainfoks, et valminud on Tartu Ülikooli ülevaateuuring tuuleparkide võimalikest tervisemõjudest. Uuringu aruanne on leitav http://www.kliimaministeerium.ee/tuulikute-tervisemojud-sustemaatiline-ulevaade-viimasel-viieteistkumnel-aastal</p>
19. Oonurme Külaselts, Mare Rennel, 13.02.2025	
<p>Aruandes ei ole kajastatud piisava põhjalikkusega mõju inimeste tervisele ja heaolule, on alahinnatud mõju nii loodusele kui inimestele ja ei ole väärtustatud kohaliku elaniku harjumuspärasest eluviisi ja keskkonda, eeldades, et raha võiks kompenseerida või leevendada kaotatud elukeskkonda. KSH keskendub sellele, kuidas leida võimalusi leevendada või vähendada mõjusid, mida ei ole tegelikkuses võimalik leevendada, sest kui looduskeskkonda muudetakse inimtegevuse tagajärjel, siis on sellel pöördumatud mõjud.</p>	<p>Tuulepargi eriplaneeringule on läbi viidud keskkonnamõju strateegiline hindamine, mille raames on teostatud elustiku uuringud, modelleeritud müra ja varjutust ning hinnatud kaasnevaid keskkonnamõjusid. Võrreldes esialgse tuulepargi eelvalikuala pindalaga on eelnevast lähtuvalt vähendatud tuulepargi eelvalikuala pindala ning ka esialgu kavandatud tuulikute arvu. Eriplaneeringuga on leitud lahendus, millega on olulised ebasoodsad mõjud nii elanikele, kui ka loodusele välditud.</p>

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
Eeltoodust tulenevalt palume jätkuvalt Alutaguse Vallavolikogul keelduda Alutaguse valla tuuleenergia EP asukoha eelvaliku ja KSH esimese etapi aruande vastuvõtmisest ja eriplaneeringu kinnitamisest ning lõpetada EP menetlemine	Selgitame, et protsessi jooksul on läbi viidud piisavalt uuringuid, ning nende fookus on läinud aina täpsemaks. Käesolevaks ajaks on 15 770 ha suurusest eelvalikualast on jäänud järele 203 ha, mis kõik on uuringute ja mõjude hindamise tulemusel.
20. Maa- ja Ruumiamet, 02.04.2025 nr 12-1/25/702-3	
<p>1. Eriplaneeringu seletuskirja peatükis 2.4 „Ida-Viru maakonnaplaneering 2030+“ on kirjas, et koostatav eriplaneering on kehtivat maakonnaplaneeringut muutev, kuna maakonnaplaneeringus ei ole Alutaguse valda potentsiaalset tuuleparki kavandatud.</p> <p>Märgime, et maakonnaplaneeringu muutmise ettepanek peab sisalduma juba asukoha eelvaliku eelnõus, kuna kohaliku omavalitsuse eriplaneering soovitakse kehtestada asukoha eelvalikuotsuse alusel. Tulenevalt eelnevast palume täiendada eriplaneeringu asukoha eelvaliku vastuvõtmise volikogu otsuse eelnõu ja viia see eelvalikualade seletuskirjaga kooskõlla.</p>	Kehtestamise eelnõusse on tehtud vajalik täiendus maakonnaplaneeringu muutmise vajalikkuse kohta.
2. KSH aruandes on käsitletud tuuleala mõju rohevõrgustikule. Kuna eriplaneeringuga tehakse ettepanek maakonnaplaneeringu muutmiseks ning planeeritav ala asub rohevõrgustikus, siis peab KSH-st ja planeeringu seletuskirjast üheselt selguma, et rohevõrgustik jääb toimima. Palume materjale täiendada.	KSH aruannet täiendati teoreetilise infoga, millise laiusega liikumiskoridorid on minimaalselt vajalikud ka pelglikumatele liikidele rohevõrgustikus liikumiseks. Viidatud on Kohv, K. (2007) tööle <i>Harku valla rohevõrgustiku tuumalade ja koridoride uuring</i> , mille kohaselt on 400 m piisav laius rohekoridoridel ning tugialades on soovituslik vahekaugus elamute rajamisel teineteisest 500 m. Kuna valdavalt on tuulikute omavahelised kaugused enam kui 500 m, siis säilib rohevõrgustiku sidusus. Samuti on tuulikute ligipääsuteed kavandatud mööda olemasolevaid metsateid, mis tähendab, et nende osas ei tekitata täiendavaid barjääre liikide liikumisele. Planeeringu seletuskirja täiendati viitega KSH-la ja lühikokkuvõttega rohelisele võrgustikule ptk 2.6.1.
3. Eriplaneeringu asukoha eelvaliku vastuvõtmise volikogu otsuse eelnõus on toodud vaidlustamisviide, mille kohaselt võib otsuse peale esitada Alutaguse Vallavolikogule vaide haldusmenetluse seaduses sätestatud korras 30 päeva jooksul arvates otsusest teadasaamise päevast või päevast, millal oleks pidanud otsusest teada saama või	Otsuse eelnõud parandati – vastavalt kehtivale seadusele ei toimu enam vastu võtmist, tegemist on kehtestamise eelnõuga.

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>esitada kaebus Tartu Halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras 30 päeva jooksul arvates otsuse teatavakstegemisest. Märkime, et eriplaneeringu vastuvõtmise otsus on menetlustoiming, mitte eraldiseisev haldusakt haldusmenetluse seaduse tähenduses. Seega eriplaneeringu algatamise ja vastuvõtmise otsuseid üldjuhul kohtus vaidlustada ei saa ja seetõttu palume vaidlustamisviide edaspidi nimetatud otsustest välja jätta.</p>	
<p>4. PlanS § 951 lõike 1 kohaselt võib kohaliku omavalitsuse üksus tuuleparki kavandava kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamisel loobuda detailse lahenduse koostamisest ja kehtestada planeeringu asukoha eelvaliku otsuse alusel, kui puuduvad välistavad tegurid tuulepargi edasiseks kavandamiseks projekteerimistingimustega ning asukoha eelvaliku otsuses on toodud projekteerimistingimuste andmise aluseks olevad tingimused. Palume eeltoodut arvestades eriplaneeringu asukoha eelvaliku vastuvõtmise volikogu otsuse eelnõud täiendada ning tuua kaalutlused ja põhjendused, mille alusel on jõutud järeldusele, et detailse lahenduse koostamisest on võimalik loobuda ja eriplaneering kehtestada asukoha eelvaliku otsuse alusel. Siinjuures juhime omavalitsuse tähelepanu sellele, et Riigikohus on välja toonud planeeringute kui ulatusliku kaalutlusruumiga otsuste motiveerimise suure tähtsuse. Kui motivatsioon esitatakse selle mahukuse tõttu mõnes teises dokumendis, peavad haldusaktis olema ära toodud vähemalt põhimotiivid¹.</p>	<p>Otsuse eelnõud parandati.</p>
<p>5. Eriplaneeringu dokumentides puudub info planeeringualal asuvate detailplaneeringute kohta. Juhime tähelepanu, et PlanS § 122 lõike 2 kohaselt peatub kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu kehtestamisega kohaliku omavalitsuse eriplaneeringuga hõlmatud planeeringualal varem kehtestatud kohaliku omavalitsuse eriplaneering ja detailplaneering või nende osa. Peatunud kehtivusega planeeringutega hõlmatud alal asendab kohaliku omavalitsuse eriplaneering peatunud</p>	<p>Kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu alal ei ole kehtivaid detailplaneeringuid.</p>

Kooskõlastus /arvamus	Seisukoht
<p>kehtivusega planeeringuid. Seega peatub detailplaneering osas, mis on planeeringuga vastuolus ja takistab selle elluviimist.</p> <p>Juhul kui eriplaneeringu ala kattub mõne detailplaneeringu alaga, palume need eriplaneeringu seletuskirjas ja asukoha eelvaliku vastuvõtmise volikogu otsuse eelnõus välja tuua. Juhime tähelepanu, et juhul, kui eriplaneeringu alale jääva detailplaneeringu elluviimine ei mõjuta negatiivselt eriplaneeringu realiseerimist ning on omavalitsuse hinnangul elluviidav, siis tuleb vastav info eriplaneeringu seletuskirjas ja kehtestamise otsuses välja tuua. Seega tuleb detailplaneeringute puhul täiendavalt hinnata, kas eriplaneering on detailplaneeringu kehtima jäämisel ja elluviimisel realiseeritav st planeeringute vahel puuduvad vastuolud, mis välistaks või mõjutaks negatiivselt eriplaneeringu lahenduse elluviimist.</p>	
<p>6. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 26. juuni 2003 määruses nr 184 „Võrgueeskiri” toodud tuulepargi määratlusele on tuulepark mitmest elektrituulikust ning elektrituulikuid omavahel ja neid liitumispunktiga ühendavatest seadmetest, ehitistest ning rajatistest koosnev elektrijaam.</p> <p>Selgitame, et majandus- ja taristuministri 05.06.2015 määruse nr 57 nr „Ehitise tehniliste andmete loetelu ja arvestamise alused“ § 19 lg 7 kohaselt on rajatisealune pind rajatise maapealse osa ja maa-aluse osa projektsioon horisontaaltasapinnal. Arvestades, et ka tuuliku labad on osa ehitisest (rajatisest), siis vastavalt Kliimaministeeriumi poolt antud selgitusele peaks tuuliku labade alune pind (ehitise olemuslikud osad) jääma krundi hoonestusala piiridesse. Selgitame täiendavalt, et kuivõrd hoonestusala saab määrata vaid detailplaneeringu alale, siis eriplaneeringu tingimusi arvestades peab tuulik paiknema tervikuna, sh rootori labade projektsioon, tuuliku hoonestusala sees. Palume eeltooduga projekteerimistingimuste andmisel arvestada.</p>	Teadmiseks võetud.
<p>7. Juhime tähelepanu, et arvestades planeerimisseaduses kaasamisel sätestatud nõudeid (§ 99 lõiked 2 ja 3), palume kohalikul omavalitsusel tagada, et eriplaneeringu koostamisse oleksid kaasatud kõik isikud,</p>	Eriplaneeringu esialgses menetluses olid kaasatud isikud, kelle õigusi võib planeeringud puudutada ja kes on avaldanud menetluse jooksul soovi olla kaasatud

<i>Kooskõlastus /arvamus</i>	<i>Seisukoht</i>
<p>kelle õigusi võib planeering puudutada ja isikud, kes on avaldanud soovi olla eelvaliku tegemisse kaasatud. Palume kaasata menetlusse kõik tuulikute püstitamiseks sobivatele aladele ja nendest kuni 3 km kaugusele jäävate kinnistute omanikud (kavandatavate tuulikute suurim lubatud kõrgus on 250 m)². Samuti palume kaasata isikud ja asutused, kellel võib olla põhjendatud huvi eeldatavalt kaasneva olulise keskkonnamõju või eriplaneeringu elluviimise vastu, sealhulgas valitsusvälised keskkonnaorganisatsioonid neid ühendava organisatsiooni kaudu.</p>	<p>ning kohalikud külaseltsid (Oonurme külaselts ja Sahargu külaselts). Keskkonnaorganisatsioonina on kaasatud Eesti Keskkonnaühenduste Koda.</p> <p>2025. aasta alguses valminud planeeringulahendus saadeti arvamuse avaldamiseks ka kõikidele maaomanikele, kelle omandis olevad kinnisasjad asuvad asukoha eelvaliku alal või 45 dB ja 40 dB müra mõjualas. Juunis 2025 toimunud infoõhtule olid kaasatud maaomanikud, kelle omandis olevad elamutega hoonestatud kinnisasjad asuvad kuni 5 km laiuses puhveralas.</p> <p>Esitatud ettepanek on arvesse võetud ja edaspidi kaasatakse menetlusse kõik, kelle omandis olevad kinnisasjad jäävad asukoha valiku alast kuni 3 km kaugusele.</p>